

Petrik Emese

NYELVI VÁLASZTÁSAINK ÉS NYELVI LÉTSZÜKSÉGLETÜNK HATÁRAIN: A SZINTÉZIS TEREMTÉS FELÉ

*On the verge of our language choices and language necessities:
towards achieving synthesis*

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és a Sapientia EMTE csíkszeredai Gazdaság- és Humántudományok Karának Román Nyelv és Irodalom – Angol Nyelv és Irodalom Tanszéke 2010. június 25-én és 26-án Csíkszeredában konferenciát szervezett *Kisebbségek nyelvi helyzete Romániában és a Kárpát-medencében* címmel. A tanácskozás céljával tűzte ki a romániai és a Kárpát-medencei kisebbségek nyelvi helyzetének megvitatását szociolingvisztikai, nyelvpedagógiai és nyelvpolitikai szempontból. Huszonhét előadó két napon át öt fő témakörben tanácskozott: *Kétnyelvűség: nyelvi változások, nyelvi tájkép, nyelvi identitás; Nyelvhasználati szinterek; Nyelvpolitika, nyelvválasztás; Iskolai teljesítmény, nyelvhasználati képességek; Nyelv és oktatás.*

Nyelvi létünk kommunikációs terét a következő intézmények képviselői, kutatói nyitották meg a Kárpát-medencéből, és kínálják továbbgondolásra a határozott egységes modell kidolgozása felé: Moldova-Institut, Lipcse; Civil Elkötelezettség Mozgalom, Marosvásárhely; Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy; PTE ÁJK doktori iskola, Pécs; Bartók Béla Elméleti Líceum, Temesvár; Oktatási, Kutatási, Ifjúsági és Sportminisztérium, Bukarest; Szent Erzsébet Elméleti Líceum, Gyimesfelsőlök; Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Interkulturális Pszichológia és Pedagógiai Központ; Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár; Nyelvek és Kulturális Identitások – Doktori Iskola, Bukarest; Pannon Tudományegyetem, Veszprém; Politechnikai Iskola, Szabadka; Csiky Gergely Iskolacsoport, Arad; Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (MTA), Kolozsvár; Erdély FM Rádió, Marosvásárhely; Sapientia EMTE, Kolozsvár, Marosvásárhely, Csíkszereda.

A konferencia vezérfonalát az a tény képezte, hogy a Kárpát-medencében nincs egységes nyelvi modell, mint amilyen pl. a kanadai, finn és svájci, hanem rögtönzések, ad hoc megoldások dominálnak. A nyelvi modell rendezése jelenünkben fölöttébb aktuálisnak bizonyul, hiszen a nyelv nemcsak technikai

eszköz, hanem kontextusérzékeny, kultúraérzékeny, kultúrafüggő, ami alapvető motivációt jelent az oktatás terén. Az oktatásügy keretében önálló nyelvpolitika kívánkozna, amely nem meghatározott kaptafákat követne, hanem alkalmazkodna a helyi körülményekhez, az igényekhez és a nyelvi közösségek hagyományaihoz. Jó volna minőségileg javítani az eddigi gyakorlaton, midőn a diákok túlnyomó többségében kétnyelvűek, a valóságban pedig félnyelvűek, kevert kétnyelvűek. Anyanyelvük képalkotási fogalomrendszere az alaptudást sem elégíti ki, és ehhez tanulják hozzá a környezet nyelvét, illetve valamely világnyelvet, melyet az eltérő nyelvi családfá miatt nem tud anyanyelvének rendszeréhez kötni, ahol szintén alapvető hiányokkal küzd. Általánosan a helyzet úgy jellemezhető, hogy az államnyelv ismeretét kora gyermekkortól nemcsak elvárják, hanem szinte megkövetelik, de módszeresen soha nem tanítják. Ez a hátrány a fordítói munkák minőségében is megmutatkozik. A jogalkotási rendszerek, bíróságok és az egészségügy nyelvhasználati színterein a fordítás egyre inkább értelmi és érzelmi ferdítéseket közvetít – állapították meg a szakmai műhely képviselői hosszú évtizedes gyakorlatuk során. Nyelvi értelemvesztés történik a szaknyelv és a köznyelv nyelvi relációja révén, ahol a legszemélyesebb ügyben az ügyfél csak közvetítő nyelv segítségével, közvetett módon alakíthat ki kapcsolatot a bírónővel, illetve az egészségügy terén a szakorvossal. A kisebbségi nyelvhasználat törvényérvényesítési peranyagába is volt alkalma a tanácskozás résztvevőinek betekinteni CZIKÁ Tihamér jogász révén. Az alkotmány ugyan engedélyezi a kétnyelvű helynévtábla kiírását, ennek ellenére egyes helyi hatóságok akadályt szabtak a jogi szabályzat érvényesítésének. Csíkban vannak ellenpéldák is, ahol az eddig engedélyezett kétfajta kiíráson túl rovásírással is szerepel a helynév megjelölése.

A világ vezető, gazdaságilag legfejlettebb országaiban szélsőséges példát tapasztalhatunk nyelvi választásaink és nyelvi létszükségletünk kialakításában. *Angol vagy kínai?* GORDON GYÖRI János Szingapúrban végzett helyszíni kutatásokat. Tényszerűen tárja fel azokat a közösségi törekvéseket, melyek előnybe részesítik a méltányos és gazdaságilag is hasznos oktatási nyelvet, az angolt. A nyelvek indokolt vagy indokolatlan rivalizálási folyamatában, konkurenciájában a világnyelvek mögött ott áll a világ, a maga gazdasági érdekrendszerével, mely a világgal való kommunikációt és érvényesülési lehetőséget biztosítja. A világ legdinamikusabban fejlődő országában a családok nemcsak az oktatás terén részesítik egyre inkább előnyben az angol nyelvet, hanem az angol családon belül is egyre nagyobb mértékben váltja fel az anyanyelvhasználatukat. Így a családon belüli generációk között is megszakad a kommunikáció: az anyanyelvét beszélő nagyszülő nem érti unokáját, aki szüleivel együtt kínai anyanyelvűket az érvényesülés szempontjából felcserélte az angollal.

PÉNTEK János előadása a lehetséges továbblépést jelzi a Kárpát-medence szintjén. – A nemzetközi oktatási törekvésben egyetemi minimumként bevált a háromlépcsős nyelvi modell. Ez a modell egyensúlyt teremthet a kevésbé ismert nyelvek és a világnyelvek, a „közeli” és a „távoli” nyelvek között – ismerteti a professzor. – A modell minimuma: 1. anyanyelv, 2. környezeti nyelv, 3. világnyelv. Kolozsváron a gyakorlatban az állami egyetemi nyelvpolitika kétféle modellt alkalmaz. Egyet a magyar anyanyelvűek számára: 1. román (v. anyanyelv), 2. anyanyelv (v. román), 3. első világnyelv, 4. második világnyelv. A második modell a román anyanyelvűek számára: 1. román, 2–3. világnyelvek. Az első modellben gyengül az anyanyelv, és erősödik az idegennyelv-tudás, míg a második modell nem vesz tudomást a környezetnyelvről. Fontos volna a háromlépcsős modellre alapozni oly módon, hogy a második idegen nyelvként mint lehetőség jelenjen meg a környezeti nyelv (a magyaroknak a román, a románoknak a magyar), a további nyelvek pedig a nemzetközi kommunikáció nyelveként legyenek jelen – összegez Péntek János.

A mi Kárpát-medencénk soknyelvű terület, kiterjedt két- és többnyelvűséggel, primer és szekunder kétnyelvűséggel, mindezt a konferencia témaanyaga széleskörűen tükrözte. Kapcsolat alakult ki több kutató és szakmai műhely között, akik és amelyek nagyobb közösségekre kiterjedő empirikus vizsgálatokat, tanulmányokat folytatnak. A tanácskozáson a magyar–román (államnyelv) kétnyelvűség interdiszciplináris jellege szakmai párbeszédnek elmélyítését tette lehetővé a közös jelentésmények megalapozására, mind a többségi, mind a kisebbségi köztudatban.